

Vuk'uzenzele

O e tšetswa ke Dikgokahano tsa Mmuso (GCIS)

English / Sesotho

Hlakola 2022 Kgatiso 2

Ba entseng bobodu ka COVID-19 ba nkelwa mehato ya molao

Batho le dikhampani tse bileng le seabo dike-tsong tsa bobodu tse amanang le dithendara tsa thepa le ditshebeletso tsa Lefu la *Coronavirus* (COVID-19) ba nkelwa mehato ya molao.

Tlaleho ya ho qetela ya Yuniti e Ikgethang ya Diphuputso (SIU) e batlisitseng ka dipelaelo ka tshebediso e mpe ya ditjhelete tsa COVID-19, makaleng ohle a mmuso le a poraefete e sa tswa tjhaelwa monwana ke Presidente Cyril Ramaphosa hore e phatlalatswe.

Tlaleho ena ke mohato wa bohlokwa twantshong ya bobodu le tsamaiso e mpe makaleng a setjhaba le a poraefete, ho boletse yena.

Ka Phupu 2020, Presidente Ramaphosa o dumelletse phuputso ya SIU. Nakong eo o ile a itlamba ka hore ebang SIU e fumana bopaki bo reng ho tlotswe molao, e fla tlameha ho fetisetsa bopaki boo ho Bolaodi ba Naha ba Botjhuthisi (NPA).

SIU e ile ya boela ya dumella ho nka mehato ya molao molemong wa ho kgutlisa ditshehelo kapa ditahle-helo tsa mmuso.

Diphetho tsa tlaleho

SIU e fupuditse dikontraka tse 5 467 tse nehilweng bafani ba ditshebeletso ba 3 066, tsa boleng ba dibiliyone tse R14.3.

Phuputso ya dikontraka tse 4 549 e phethetswe, mme tse 2 803 tsa tsona di fumanwe ka tsela e seng molaong. Ena ke 62% ya diphuputso tse phethetsweng.

“Phuputso ena e ne e tobane le batho le ditheo tse neng di dumela hore di ka sebedisa nako ya bohloko ho rua le ho ruisa bao ba neng ba sebetse le bona ka ho senya disebediswa tsa setjhaba,” ho boletse Presidente.

O boetse a re ha ho amoheleha hore dikontraka tse ngata ka mokgwa ona tsa ho pholosa maphelo a batho le ho sireletsa boiphedisano ba batho di be le bomenemene, di fapane le molao kapa di

be le manyofonyofo.

“Phuputso ena e bontsha maikemisetso a rona a ho lwantsha bobodu le ho nkela babelaelwa ba ketso tsena

mehato ya molao,” ho boletse Presidente Ramaphosa.

Tlaleho ya makgaolagang e na le dintlha tseo SIU e di isitseng ho NPA, mafa-

pheng le ditheong tse lekaleng la setjhaba le ba

E tswella pele leqepheng la 2

Matshwao a hlokomedisang ka ho tshwennngwa ha ngwana

Leqephe 6

Tseo o lokelang ho di tseba ka PreP

Leqephe 7

Ho bala Vuk'uzenzele fumana epe ya GOVAPP ho:

Batla SA Government ho Google playstore kapa ho appstore

IKOPANYE LE RONA HO

Vuk'uzenzele

@VukuzenzeleNews

Diwebosaete: www.gcis.gov.za

Imeile: vukuzenzele@gcis.gov.za

www.vukuzenzele.gov.za

Mohala: (+27) 12 473 0103

Tshedimosetso House:

1035 cnr Frances Baard and Festival streets, Hatfield, Pretoria, 0083

VUK'UZENZELE KE MAHALA, HA E REKISWE

E tswella pele ho tswa ho leqephe la 1

bang. NPA e tla phethela motjha wa ho qosa ba tlo-tseng molao le ho sebetsana le bofokodi bo hlwauweng ke phuputso ya SIU, ho hlalositse Presidente.

Mehato e nkilweng

Ho tloha maqalong a phuputso, SIU e entse kgatelopele ena e sebetsa mmoho le mekgatlo e meng:

- Dinyewe tse 45, tsa boleng ba dibiliyone tse R2.1 kaofela, di kentswe Lekgotleng le Ikgethang la Dinyewe tsa Bobodu, Manyonyofo

le Phallo ya Tjhelete e fumanweng ka tsela e seng Molaong. Lekgotla lena le ikgethang le na le tumello ya molao ya ho kgutlisa ditjhelete tsa setjhaba tse utswitsweng ka bobodu, manyonyofo le phallo ya ditjhelete tse fumanweng ka mokgwa o seng molaong, le ho nka mehato ya molao kgahlano le ba belaellwang ka ketso tseo;

- Dinyewe tse 224 di fetiseditswe pele bakeng sa mehato ya kgalemokgahlano le bahlanaka ba mmuso ba mafapheng kapa ditheong tsa mmuso;

- Tse 386 di lebisitswe ho NPA, mme tse tharo di tla nkelwa mohato boemong ba phethahatso;

• Tse 330 di tla nkelwa mohato o kenyeletsang ho thibelwa ha batho kapa beng ba dikhampani tseo ho fumana dithendara (di se hlole di sebeletsa mmuso). Ho ya ka tlaleho, ke dimiliyone tse R551.5 kaofela (e leng tjhelete le thepa) e lokelang ho kgutliswa, mme ho se ho fumanwe dimiliyone tse R34.2 ho fihlela jwale. Phuputso e thibetse tahlehelo ya dimiliyone tse R114.2, mme ya behella thoko dikotraka tsa boleng ba

dimiliyone tse R170.4.

SIU e lebelletse hore ditaba tsena di phethelwe pakeng tsa Tlhakubele le Mmesa 2022, pele Presidente a nehwa tlaleho ya tlasetso mafelong a Phuptjane.

Tlaleho ena ha e kenyeletse dintlha tse amanang le dipuputso tse ntseng di tswela pele tse mabapi le diqoso tseo SIU e di fumaneng ho se ho behilwe letsatsi la ho ntsha tlaleho ya ho qetela.

Tsena di kenyeletsa dipuputso tsa bafani ba ditshebeletso ba 476, ba amahannwang le dikotraka tse 964, tsa boleng ba dimiliyone tse R961.6. Ho tla fanwa ka dipheho tsa di-

phuputso tsena tlalehong ya Phuptjane, ho boletse ofisi ya Presidente.

Presidente o lebohile SIU ka mosebetsi oo e o entse ng dikgweding tse 18 tse fetileng, le ba ileng ba hlaba mokgosi ka bobodu le dipaki tse ding tse faneng ka tlhahisoleseding ho bafuputsi. **V**

Setjhaba se ka thusa ho lwantsha bobodu ditheong tsa mmuso ka ho tlaleha diketso tsa bobodu dinomorong tsa mohala tsa SIU e leng **08000 37 77 4.**

CACH e hokahanya baithuti le menyetla ya ho ithuta

Silusapho Nyanda

Batjha ba so fumane dibaka ditheong tsa thuto e phahameng ba ka batla thuso Setsing sa Dikopo se Thusang ho ba Fumanela Dibaka (CACH).

CACH ke tshebeletso ya mmuso e fumanehang inthaneteng e laolwang ke Lefapha la Thuto e Phahameng le Thupello (DHET). E thusa ba batlang ho kena diyunivesithing, dikoletjheng tsa Thuto ya tsa Matsoho le Mesebetsi e itseng le Thupello (TVET) le ba batlang ho fumana menyetla ya ntshe-tsopele ya bokgoni.

“Ditshebeletso tsa CACH di bile teng ho tloha ka la 24 Pherekong 2022 mme di tla kwalwa ka la 31 Tlhakubele ho thusa ba hlohang ho kena ditheong tsa thuto e phahameng empa ba tobane le mathata a ho fumana dibaka,” ho boletse Letona la Thuto e Phahameng le Thupello Ngaka Blade Nzimande.

CACH e ka boela e thusa ba entseng dikopo ka nako tsa ho amohelwa diyunivesithing kapa dikole-tjheng ka 2021 empa ba sa fumana dibaka mananeong ao ba a kgethileng.

DHET e hlalositse hore hangata sena se etsahala ha mokopi a se na tsa bohlokwa tse hlokwang kapa setheo se se amohetse palo e lekanneng ya baithuti bao se ka ba amohelang.

CACH e ka boela e thusa ba neng ba entse kopo ditheong tsa thuto e phahameng ba amohelwa, empa jwale ba batla ho fetola mananeo ao ba neng ba a batla.

CACH e romela bakopi moo ho fanwang ka ditshebeletso tsa ho thusa batjha ho kgetha dithuto tse tla ba lokisetsa mosebetsi mme ha ho kgonahala, e ba thusa hore ba fumane dibaka tse ntseng di le teng diyunivesithing le dikoletjheng tsa TVET, kapa e ba fumanele thuto mosebetsing ho Bolaodi ba Thuto Makaleng le Thupello (SETA), ntle le hore batjha ba ye se-

theong sa thuto e phahameng.

Diyunivesithi tsohle tsa setjhaba, dikoletjhe tsa TVET le di-SETA di ka fihlella dintlha tsa CACH ho batla bakopi ba nang le tse batlehang ho tlatsa dikgeo tse ntseng di le teng.

“Ditheo di kgetha batjha ho CACH mme di ikopanye ka ho otloloha le bao di ba kgethang,” ho bolela mmuedi wa DHET Ishmael Mnisi.

Bakopi ba ingodisang ho CACH ba tlameha ho kenya dintlha tsa bona, ho kenyeletsa makala ao ba a kge-

thang a thuto. Bakopi ba ka dumela kapa ba hane ho bala ditheong tse ba kgethang ho CACH.

Ditheo tsa thuto e phahameng di ka fumana tlhahisoleseding ya bakopi ho CACH ha bakopi ba se ba ingodisitse ba kentse le dipheho tsa bona tsa Kereiti ya 12.

Mnisi o re CACH e boetse e thusa ba batlang ho ithuta empa ba se na bonnete ba hore ba batla ho ithutela eng ka ho ba romela Tshebeletsong ya DHET ya ho kgetha Dithuto

tso ho Itokisetsa Mosebetsi ya Khetha. **V**

Ikamahanye le CACH ka WhatsApp Chatbot (078 776 8660), ka SMS *134*225# kapa websaeteng ya cach.ac.za. Bakeng sa tlhahisoleseding e nngwe ka CACH, kena leqephe la yona la Facebook e leng CACH_SA.

government communications

Department: Government Communication and Information System
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

Tel: 012 473 0353

Email: vukuzenzele@gcis.gov.za

Address: Private Bag X745, Pretoria, 0001

Acting Head of Editorial and Production
Tyrone Seale | tyrone@gcis.gov.za

Acting Editor-in-Chief
Zanele Mngadi | zanelemngadi@gcis.gov.za

Managing Editor
Irene Naidoo | irene@gcis.gov.za

Writers

More Matshediso
Silusapho Nyanda

Senior Designers

Tendai Gonese | Benny Kubjana

Production Assistance

Jauhara Khan | Sebastian Palmer

Language Practitioners

Nomgcibelo Motha | Boitumelo Phalatse
Thandolunye Magudulela | Sizwe Ziqubu

Vuk'uzenzele
is published by Government Communications (GCIS)

All rights reserved. Reproduction of the newspaper in whole or in part without written permission is strictly prohibited.

Printed by: RISING SUN PRINTERS

Distributed by: ON THE DOT

Melao e metjha e matlafatsa ntwakgahlano le GBV

Ho ella mafelona ngwahola, ke fumane lengolo le tswang sehlopheng sa baahi ba ngongorehileng ba ipiletsa mmusong ho sireletsa basadi le bana ba naha ena dikgokeng.

Baahi bana ba qollotse ho eketseha ha diketso tsa peto le ditlhaselo, mme ba ngola ba re jwaloka basadi ba dula ba phela ka tshabo; mme ba fellwa ke tshepo molaong.

Ke ile ka sithabetswa ke tthaloso ya bona ya tshabo eo basadi ba naha ya rona ba phelang ka yona letsatsi le letsatsi.

Re arabetse tshotleho eo basadi le bana ba phelang ka yona ka ho tjhaela monwana melao e etseditsweng ho ba sireletsa. Leha ho e na le dikotlo tsa ho tlosa ba molato setjhabeng, basadi le bana ba ntse ba sotlwa ba bolawa.

Ke sa tswa saena melao e meraro e hlomphang ditshepiso tsa rona tsa ho matlafatsa tsamaiso ya toka, ho kgothaletsa boikarabelo mmusong ka kakaretso le ho beha pele tshehetso ya mahlatsipa a dikgoka.

Molao o motjha o Hlomathisitsweng wa Tlolo ya molao le Dintlha tse ding tse Amehang o sireletsa ba seng ba hlekefeditse hore ba se hlekefetshe hape ka ho dumella makgotla a dinyewe ho kgetha bathusi ba ka hlahlobang bana, ba sa itekanelang kapa ba seng ba hodile ha ho buuwa dinyewe.

Molao o boetse o dumella phano ya bopaki ka mokgwa wa ho hokahana ka video.

Sena se thusa ho sireletsa lehlatsipa kgahlano le ho utlwiswa bohloko, se thusa ho thibela ditieho tse sa tsweleng mahlatsipa molemo, mme se thusa le ho fokotsa ditjeho tsa nyewe.

Molao ona o motjha o etsa hore ho be boima hore baetsi ba bobbe ba fumane beili.

Motjhotjhisi ya sa phehising beili dinyeweng tse loketseng o tlameha ho fana ka mabaka mme a tsebahatswe.

Lekgotla la dinyewe le lokela ho shebisisa ditshoso dife kapa dife tsa dikgoka kgahlano le moqosi le ho mamela maikutlo a moqosi ka polokeho ya hae. Beili ha e a tlameha ho dumellwa ntle le haeba lekgotla le kgotsofetse ke mabaka ao ho fanwang ka ona a hore mme-laellwa a tswa ka beili.

Molao o motjha o Hlomathisitsweng wa Tlolo ya molao (wa Ditlolo tse amanang le Motabo le tse ding tse Amehang) o re ha ho molaong ho sebedisa bana diketsong tsa motabo le ho sebedisa batho ba sa itekanelang kelellong, mme molao ona o re diketso tsa ditlolo tse amanang le motabo kgahlano le ba sa itekanelang kelellong di rekotwe Rejistarang ya Naha ya ba Hlekefetsang ka Motabo (NRSO).

Re arabetse boipiletsa bo reng ho tiiswe tsamaiso ya NRSO.

Ba fumanweng ba le molato wa diketso tsa ditlolo tse amanang le motabo kgahlano le bana kapa ba sa itekanelang kelellong, ba kileng ba fumanwa ba le molato wa diketso tsena, mme ba

ahlolwa dikgwedi tse fetang tse 18 ba ka kenya dikopotsa hore mabitso a bona a tloswe rejistareng kamora dilemo tse 20.

Molao ona o boetse o laola mosebetsi wa ho tlaleha wa batho ba tsebang ka ditlolo tse amanang le motabo kgahlano le batho ba kotsing.

Molao o motjha o Hlomathisitsweng wa Dikgoka ka Lapeng o shebisisa dintlha tse tshophodi dikgokeng tse malebana le dikamano tsa ka lapeng.

Re ntlafaditse motjha wa ho fumana ditaello tsa tshireletso, ra atolosa mabaka a ka etsang hore motho a etse kopo ya taelo.

Re buile ka ntlha e amang ho hlekefetswa ha basadi le bana leha ba e na le taelo ya tshireletso kapa ba ntse ba etsa kopo ya yona.

Ebang lekgotla la dinyewe le dumela hore moqosi a ka nna a ntshwa kotsi le ka ntsha taelo ya tshireletso hanghang ntle le ho tsebisisa moqosuwa ka diqoso.

Sa bohlokwa ke hore ebang lekgotla le lokolla motho ya qoswang ka dikgoka tsa ka lapeng ka beili ntle le taelo ya tshireletso, lekgotla le lokela ho ntsha taelo eo kamora hore ho etswe phuputso.

Ha lekgotla la dinyewe le ntsha taelo ya tshireletso le tlameha le ho dumella ho ntshwa ha tumello ya ho tshwara e fanyehilweng, e tla nehwa ba Tshebeletso ya Mapolesa a Afrika Borwa (SAPS).

Ebang setho sa SAPS se belaela hore moqosi o ko-

tsing ka lebaka la ho tellwa ha taelo, se lokela ho tshwara moqosuwa hanghang.

Molao o se o sireletsa ka ho hlaka ba seng ba hodile mefuteng yohle ya dikgoka, mme o dumella le baqosi ho etsa dikopo tsa ditaello tsa tshireletso ka inthanete, ho ba bolokela nako le ditjeho tsa ho tsamaya.

Ho sireletsa moqosi tlhekefetsong e nngwe, lekgotla le ka ntsha Tsebiso ya ho Behwa leihlo ha Polokeho e tla hloka hore mohlanka wa SAPS a nne a ikopanye le moqosi ntle le tsebo ya mohlekefetsi.

Hangata mahlatsipa a dikgoka tse amanang le bong (GBV) a lla ka tshwara e mpe kapa ho se kgathallwe ha dillo tsa bona ha ba hlahlela dinyewe diteisheneng tsa mapolesa. Ditho tsa SAPS tse hlolehang ho phetha boikarabelo ba tsona tlasa molao o motjha di tla fumanwa di le molato wa boitshwara bo

bobe.

Batho bohle ba baholo ba nang le tsebo kapa pelaelo ka dikgoka kgahlano le ngwana, motho ya sa itekanelang kelellong kapa motho ya seng a hodile ba tlameha ho tlaleha diketso tseo mosebeletsing wa setjhaba kapa mapoleseng. Ho se etse jwalo ke tlolo ya molao.

Sena se beha molaong motheo o reng twantsho ya dikgoka kgahlano le basadi le bana ke boikarabelo ba bohle.

Ho tjhaelwa monwana ha melao ena e metjha ke mohato o motle. Leha ho le jwalo ha se tharollo. Re lokela ho thibela dikgoka le tlhekefetso di se etsahale hohang.

Re lokela ho sebetisa mmoho re le setjhaba ho sebedisa lentsewe la rona, matla a rona le sebetse ho fedisa dikgoka tsa banna kgahlano le basadi le bana. **U**